

DIALÓG SIMONE DE BEAUVOIROVEJ S JEANOM-PAULOM SARTROM

SIMONE DE BEAUVOIR: Rozhovor s Jean-Paulom Sartrem. Praha, Votobia 1996, 174 s.

Dielo francúzskej filozofky a spisovateľky Simone de Beauvoirovej (1908-1986) nie je slovenskému recipientovi neznáme. Veď prvý pôvodný kontakt s existencializmom na Slovensku sprostredkovala práve jej divadelná hra *Neužitočné ústa*, uvedená v Národnom divadle už v r. 1947. Súčasťou slovenskej premiéry tejto hry bola analytická štúdia o existencializme od J. Felixa publikovaná v programovom bulletinu ND. V tom istom roku vyšiel v slovenčine jej román *Krv iných*. V produktívnych 60-tych rokoch vyšiel v slovenskom preklade jej kľúčový román s autobiografickými prvkami *Mandaríni* (1966) v dvoch zväzkoch - so zasväteným doslovom J. Špitžera *Ludský údol v románe Mandaríni*; v slovenčine aj v češtine vyšla zasa Beauvoirovej najznámejšia kniha, dvojzväzková štúdia *Druhé pohlavie* (1967), doplnená doslovom J. Patočku *Francouzský existencialismus a Simone Beauvoirová*. S odstupom desiatich rokov od jej smrti sa na našich knižných pulkoch objavila útlá publikácia (v češtine), ktorá približuje výber rozhovorov spisovateľky s čelným predstaviteľom francúzskeho existencializmu, filozofom a spisovateľom J. P. Sartrom (1905-1980).

Pripomeňme, že S. de Beauvoirová so Sartrom vytvorili výnimočný životný zväzok, ktorý trval vyše päťdesiat rokov (hoci bez svadby, ktorú Sartre odmietal). Práve ona bola prvým čitateľom, kritikom a korektorom všetkých Sartrových rukopisov, jeho partnerom v diskusiách i jeho poradcom. Svojimi dielami prispela k informovaniu verejnosti o svojom vzťahu k Sartrovi, ako aj o atmosfére, mravoch a názorových konfliktoch v skupine nezávislých ľavicovo orientovaných intelektuálov zoskupených okolo revue *Les Temps modernes*. A práve S. de Beauvoirovej venoval Sartre viaceré svoje práce (medziiným napr. fundamentálne filozofické dielo *Bytie a ničota* z r. 1943); v ich záhľaví nájdeme trochu tajuplné venovanie "Au Castor" ("Bobrovi"). Prezývku Bobor (z angl. beaver) si Beauvoirová vyslúžila ako symbol práce a energie.

S. de Beauvoirová je autorkou jednej divadelnej hry, viacerých románov, ako aj filozofických esejí, v ktorých obhajuje možnosť existencialistickej morálky. Pritom je zaujímavé, že sama sa nepovažovala za filozofku, a to napriek tomu, že komentátori prisdudzujú jej tvorbe originálnu filozofickú invenciu späť so sartrovským existencializmom. Pôvodné povolanie profesorky filozofie opustila po vydaní svojho prvého románu *Pozvaná* v r. 1943. Ako sa vyjadřila vo svojich neskorších prácach, nemala filozofické ambície, mala však rozvinuté kritické myslenie a práve Sartrovi vďaka za schopnosť filozoficky vnímať a nastoľovať problémy.

Rozhovory so Jeanom-Paulom Sartrom vznikali v posledných rokoch Sartrovho života v čase prázdnin v apartmáne hotela Nazionale v Ríme a vyšli až po Sartrovej smrti. Sartre prežil posledných sedem rokov svojho života v úplnej slepote a hoci tento svoj

údel, ktorý si nezvolil, trpko znášal, ostal verný nemennému zvyku školských prázdnin. Časť z nich trávil so svojou adoptívnou dcérou Arlette a časť so svojou životnou družkou v Ríme, kde pokračovali v rozhovoroch, ktoré zaznamenávali na magnetofón.

Predkladaný úryvok z autentických rozhovorov ponúka rozmanité témy: od literatúry cez hudbu, maliarstvo a cestovanie (spojené s poznávaním odlišných kultúr, čo bolo Sartrovou veľkou vášňou) až po meditácie o mesiaci, o lune. Dominantné miesto v nich zaujíma téma literatúry. Dozvedáme sa tu nielen o šírke Sartrovho čitateľského záberu, ale predovšetkým o význame literatúry v Sartrovom živote, o autoroch, ktorých tvorba mala na jeho prácu najvýraznejší vplyv, ako aj o jeho koncepcii literatúry. Sartre vysvetľuje, že literatúra bola pre neho najprv rozprávaním, príbehom vytváraným zo slov, ktorý "uvádzal do pohybu invenciu". Príbeh mal svoj začiatok a koniec - úzko spätý s oným začiatkom - a v jeho vnútri boli postavy existujúce práve prostredníctvom slov. Až neskôr, počas štúdií dospel Sartre k poznaniu, že existuje aj iný druh literatúry - rozpravy a eseje, teda literatúra, kde sa čas vyjavuje iným spôsobom ako v príbehu. Na kritických esejách ho napr. fascinovalo objavovanie nazerania sveta (udalostí, postáv) inými autormi. Význam idey kritiky videl v potvrdení rozdielnosti pohľadov na ten istý námet - svet - a v úsilí kritika vystihnúť zmysel autorovej pravdy.

Prekvapujúci je azda fakt, že Sartre až do svojich štyridsiatich rokov nemal vlastné knihy, hoci bol vášnivým čitateľom, ba, ako priznáva, maniakom. Tento fakt vyplýval z "pozastaveného chcenia", jednoducho z toho, že dovtedy nepociťoval potrebu čokoľvek vlastniť.

Z nášho pohľadu sú zaujímavé spomienky na knihy, ktoré ovplyvnili jeho vlastnú rodiacu sa filozofickú koncepciu. Sartre sa priznáva, že čítal mnoho kníh venovaných histórii (napr. rozmanité knihy o Dreyfusovej afére), resp. kníh o hospodárskych dejinách, čo súviselo so záujmom o filozofickú koncepciu dejín, ktorú považoval za súčasť filozofie. Ako podotýka Beauvoirová, išlo o dokumentárne čítanie s cieľom, ktorý spočiatku nebol upresnený, ale bol už vytýčený. Pozoruhodné je to, že k Heideggerovej práci *Bytie a čas*, ktorá stála pri zrode Sartrovho prvého fundamentálneho diela *Bytie a ničota*, sa dostal v zajateckom tábore. Na otázku, či rozlišoval knihy, ktoré boli pre neho pracovným čítaním - ako napr. Husserlove a Heideggerove diela - a ostatné knižky, Sartre odpovedal, že je ťažké to takto rozdeliť, veď, ako priznal, aj knihy čítané pre potešenie, vstupovali neskôr do jeho práce ako asimilácia sveta.

V súvislosti s tvorbou existencialistických autorov sa často nastoľuje otázka o vzťahu filozofie a literatúry. Podľa Sartra poslaním literatúry bolo odhaľovať iným pravdu o svete, pričom spôsob odhaľovania a uchopovania sveta závisel od konkrétneho autora. Aj filozofia je podľa neho odhaľovaním pravdy, aj tu hrá námet a moment časovosti istú rolu, a predsa je tu odlišnosť. Vo filozofii "čas, ktorý vynakladáme na porozumenie a dešifrovanie, nenechávame do knihy vstupovať. Myšlienka, ktorú získame, je ideálnou myšlienkou, a uchováme ju v hlave ako dobre organizovaný súbor. Môžeme hovoriť o trvaní, môžeme napísať jednu-dve kapitoly o trvaní, ale je to len koncept onoho okamžiku, nie je to rozmer tohto námetu. Ja som to premenil, pretože teraz naopak pracujem na tom, aby filozofické diela, ktoré som napísal, mali v sebe poznanie temporality, nielen ako nevyhnutnosti, v ktorej by každý mohol čítať dielo a začínať počiatočkom alebo koncom, čo je strata času, ale tak, aby čas potrebný na expozíciu

a prediskutovanie bol súčasťou celej filozofie. Táto nevyhnutnosť filozofiu determinuje" (s. 52).

Rozdiel medzi literárnym a filozofickým dielom vidí Sartre aj v miere voľnosti, resp. triezvosti pri uchopení témy. Bytie a ničota obsahuje síce aj literárne pasáže, autor filozofickej knihy je však podľa jeho vyjadrenia vedený tým, čo má povedať - na rozdiel od románu, kde nemusí presne vedieť, ako postavy zareagujú.

Jedna z otázok S. de Beauvoirovej sa týkala Sartrovho pokušenia zvädzať čitateľa. Sartre spresnil, že mu vždy išlo o zvädzanie dovoľeným spôsobom, nie nepravdivými a polopravdivými argumentami. Aj predložený dialóg dvoch výnimočných osobností európskej kultúry tohto storočia má podobnú ambíciu: vtiahnuť čitateľa do onoho zvláštneho stavu očakávania, ktorého rozuzlenie prichádza len preto, že jeho protagonisti nemôžu viac v rozhovore pokračovať.

Dagmar Smreková

PhDr. Dagmar Smreková, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR